

Giedrius Kuprevičius

Čiurlionis

Baletas / Ballet

IŠEITIES TAŠKAS

Niekas nežino, kokia drama siautė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio sieloje, kokie vaizdiniai ir skambesiai jaudino jo vaizduotę. Žinome tik vieną – paliktuose mums paveiksluose ir muzikos kūrinuose, laiškuose ir fotografijose užfiksuotos neįtikėtina šviesios ir viltingos vizijos. Čiurlionio kūryba man niekada nebuvo tamsi ar beviltiška. Taip, joje daug tragizmo, perspėjimų, iš pirmo žvilgsnio niūrių prognozių, tačiau didžioji kūrybos dalis šaukte šaukia šviesos, gėrio ir meilės demonus. Baletu muzika gimė sunkiai, nes nebegalėjau rasti tinkamo akustinio rakto: labai sunku rašyti muziką baletui apie kompozitorius. Netikėtai, po nesėkmingos pirmojo varianto per klausos teatre 2007 metais gavau profesoriaus Dariaus Kučinsko dovaną – jo sudarytą visų Čiurlionio muzikinių kūrinių katalogą, kuriame kiekvienas kūrinys pristatomas tik keliais pirmaisiais taktais. Vartydamas tą leidinį netikėtai atradau, kad visa Čiurlionio muzikos galia sudėta būtent į pirmuosius taktus. Visa kita – jau tik motyvo plėtotė, variacijos. Kai tapo aiškus muzikinės kalbos principas, beliko tuos pradinius taktus sudėti lyg kokius leitmotyvus ir leisti į kelionę – motyvas iš Čiurlionio ir tolesnė mano kalbėsena. Taip gimė antroji partitūra, kuri ir buvo Nacionalinio operos ir baletu teatro meno taryboje priimta pastatymui. Tuomet kilo kitas klausimas – kas gi bus baletmeisteris. Labai norėjau, kad tai būtų kas nors iš ne vietinių choreografų – norėjau netikėtai žvilgsnio, kitokio santykio į Čiurlionį, jo kūrybą ir asmenį. Baletas jokia būdu nėra biografinis, nors visi jame veikiantys personažai realūs. Akcentavau keturias didžiąsias Čiurlionio meiles: Mariją, Bronslavą, Sofiją ir Kūrybą. Naujasis teatro baletu trupės vadovas Krzysztof Pastor pasiūlė baletą „Čiurlionis“ statyti jaunam choreografui Robertui Bondarai, šiuo metu itin sėkmingai derinančiam korifėjaus darbą Varšuvos Didžiajame teatre su baletu pastatymų režisūra. Džiaugiuosi, kad dvi istoriškai neatskiriamos tautos šiame spektaklyje iš skirtingų taškų, tačiau vienu žvilgsniu tyrinėja vieną unikaliausių XX amžiaus reiškinių, kurio vardas – Čiurlionis.

Giedrius Kuprevičius

STARTING POINT

No one knows what dramas were raging in Mikalojus Konstantinas Čiurlionis' soul, what images and sounds agitated his imagination. We know only one thing - his visions, preserved forever in paintings, musical scores, letters and photographs, carry a profound amount of light. To me, Čiurlionis' works never seemed to be dark or hopeless. Yes, they do include a great deal of tragedy, premonition, outwardly gloomy warnings, and yet the bigger part of his creations worship the demons of light, goodness and love.

The birth of the music for this ballet was a difficult process - I couldn't find the golden key, because it is extremely hard to write a ballet about another composer. In 2007, after an unsuccessful first presentation of the score, I suddenly received a gift from prof. Darius Kučinskas - it was a catalogue of all musical works written by Čiurlionis, and each of them was presented by giving only the first few bars of the music. It made perfect sense, since the rest of the music was usually only a variation of the given motive. When this principle of musical language became clear, all I had to do was to combine these first bars like leitmotifs and begin the journey, consisting of motives from Čiurlionis and my own speech. Thus the second edition of the score appeared and was accepted by the Artistic Council of the Lithuanian National Opera and Ballet Theatre.

Then another question was raised: who is going to choreograph the work? I had a very strong wish to invite some foreign master of ballet - I wanted to see a fresh point of view and an unexpected, different opinion about Čiurlionis as a creator and a personality. This ballet is strictly non-biographical, although all characters are real people that once walked this earth. I've put main dramatic accents on the four loves of Čiurlionis: Maria, Bronslawa, Sofija and Creation. LNOBT's new Artistic Director of Ballet Krzysztof Pastor offered the idea of staging Čiurlionis to a young choreographer Robert Bondara, who is very successfully working both as a dancer at the Teatr Wielki and as a director of ballet performances.

I am very happy that in this production two historically united nations are working from different starting points but with similar points of view towards the revelation of one of the most unique phenomenons of the 20th century, that goes by the name of Čiurlionis.

Giedrius Kuprevičius

Čiurlionis

Libretas / *Libretto* Giedrius Kuprevičius

Vaidmenys / *Cast*

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ir jo Alter Ego / *and his Alter Ego*

Eugenijus Moravskis – Čiurlionio draugas / *Eugeniusz Morawski – his friend*

Sofija Kymantaitė – Čiurlionio žmona / *Čiurlionis wife*

Bronislava Volman – Čiurlionio globėja / *Bronislawa Wolman - Čiurlionis patroness*

Marija Moravska – Čiurlionio pirmoji meilė / *Maria Morawska – Čiurlionis first love*

I VEIKSMAS / *ACT I*

Prologas / *Prologue*

Nebylioje erdvėje aidintis Moters balsas skęsta klaikiame spengime, dar ir dar kartą keldamas sunkius būties klausimus.

A woman's voice is resonating in speechless space - it is drowned by a terrifying ringing that raises the difficult questions of being, over and over again.

Sanatorija Pustelnike (netoli Varšuvos) / *Sanatorium in Pustelnik (near Warsaw)*

Čiurlionis čia ir ten esantis - nesantis. Du viename. Sofijos glėbio gelbstinti jėga. Mirštantis ar prisikeliantis?

Čiurlionis - here and there, present and absent. Two in one. The rescuing power of Sofija's embrace. Dying or resurrecting?

Nocturnas / Nocturne in cis-moll, 1906 / DK 58 *

Varšuva / *Warsaw*

Pirmoji Čiurlionio bičiulystė – Eugenijus, pirmoji meilė – jo sesuo Marija. Kūryboje slypinti jėga ir atsakymai.

First Čiurlionis' friendship - Eugeniusz, first love - friend's sister Maria. Power and answers that are hidden in the process of creation.

Marija / *Maria*

Marija mergelė, meilė mana! O visa taip laikina, trapu. Jos tėvo valia ruošiamas kitoks likimas.

Fair maiden Maria, my love! And yet, everything is so transient and fragile. Quite a different fate is prepared to her by her father.

Valsas / Waltz in B-dur, 1899 / DK 26

Eugenijus / Eugeniusz

Ar pajęgs bičiulis paguosti? Ar atlaikys Čiurlionio jęgos dvasinę įtampą?

Will the friend be able to comfort Čiurlionis? Will he withstand the tension of Čiurlionis' spiritual force?

Pustelnikas / Pustelnik

Vėl Pustelnikas. Melancholijos apimta Čiurlionio siela stengiasi nepasiduoti chimeroms ir kankinamai tęsia kūrybą. Tačiau vaizduotėje vis grįžta ir grįžta dramatiški praeities vaizdai. Staiga pasirodo ji, Bronislava, moteris, kuri, kaip motina, jį supras, paguos ir parems.

Pustelnik again. Possessed by melancholy, Čiurlionis' soul is trying to resist the chimeras and is still creating through the pain. However, dramatic visions of the past are coming back. Suddenly a woman appears - she is Bronislava, who shall understand, comfort and support him like a tender mother.

Muzikinė monograma / Musical monogram, 1906 / DK

195

Salonas / Salon

Siekdamas prablaškyti bičiulį, Eugenijus atveda Čiurlionį į Varšuvos intelektualų vakarėlį. Bėgaliniai ginčai - apie politiką, religiją, filosofiją... Šie vakarai pamažu formavo Čiurlionio pažiūras, ideologiją, skonį. Vėliau visa tai stipriai atsispindės įvairiapusėje Čiurlionio kūryboje...

To ease the pain of his friend, Eugeniusz takes Čiurlionis to a gathering of the intellectuals of Warsaw. Unending disputes - about politics, religion, philosophy... Little by little, such gatherings formed Čiurlionis' point of view, ideology and aesthetic taste. All of this shall later be reflected in his diverse creations...

Bronislava / Bronislawa

Šurmuliuojanti salono publika išnyksta rūke. Nieko nebelieka, tik jiedu - Čiurlionis ir Bronislava. Regime išoriškai ramų, bet vidujiniai dramatišką, jų neįprastus santykius ir jausmus slepiantį ir atskleidžiantį duetą.

The chattering company of the salon disappears in the fog. There is nothing left, except for two people - Čiurlionis and Bronislawa. What we witness is a seemingly calm duet that is filled with dramatic undertones, hiding this unusual relationship and feelings deep within.

Galerija / Gallery

Čiurlionis savo darbų parodoje. Jie žiūri, vertina. Ar pripažįsta? Šlovės geidulio nuvargintas.

Čiurlionis at an exhibition of his paintings. Everyone is examining the works, evaluating them. Are they accepting him? Tormented by the craving for glory.

Pustelnikas / Pustelnik

Prieš akis bėga ir bėga prieštaringi įvykiai Varšuvoje: karas, kūryba, jausmai. Prapuolusi sumaištyje ramybė. Dabar svarbu ryžtis: grįžti į Lietuvą. Grįžti.

In front of Čiurlionis' eyes, controversial events of Warsaw are racing. Serenity that was lost in chaos. It is now important to decide to return to Lithuania. To return

Preljudas / Prelude in B-dur, 1904 / DK 148

II VEIKSMAS / ACT II

Ir vėl Pustelnikas / Pustelnik again

Lietuva akių sapne, pasąmonės regėjimuose... Silpstanti Čiurlionio sveikata gimdo grėsmingas būtybes ir demonus, tarp kurių pasislėpusi tyko Mirtis.

Lithuania drowned in the dream of the eyes and visions of the subconscious. The deteriorating health of Čiurlionis is giving birth to sinister entities and demons, among which one can also see Death.

Sofija... / Sofia...

Šiurpias vizijas praskaidrina prisiminimai apie Sofiją – jų pirmasis susitikimas, apjungę jų sielas jausmai. Gyvenimo pilnatvės ir neįveikiamų meilės galių duetas.

The terrible visions are brightened by the memories of Sofija - the first meeting and feelings that connected two souls. Duet of the completeness of life and the invincible powers of love.

...ir Mirtis / ... and Death

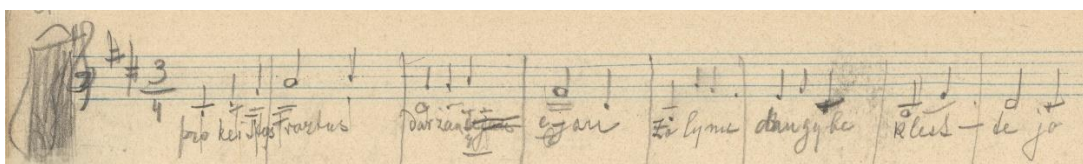
Ji pasirodo visuomet nelaukiama, bet neišvengiama. Dabar Mirtis kviečia žaisti. Ši šachmatų partija gali būti laimėta. Užstatas vienintelis – Gyvenimas. O gal – Meilė?

She always comes when no one is expecting her, and yet one cannot escape her. Death offers to play a game. This game of chess can be won. The only bail is Life. Or maybe it is Love?

Sofija / Sofija

Sofija atsisveikina su Čiurlioniu. Jis išvyksta į Peterburgą. Jis laimės. Gal ten jo laukia didžioji ir tikroji kūrybinė sėkmė?

Sofija is parting with Čiurlionis. He is traveling to St. Petersburg. He is going to win. Maybe this is where he shall discover the grand and true success of his creativity?

Pro keistus vartus... Daina solo ir mišriam chorui, žodžiai Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės / Through the Strange Gates. Song for a soloist and mixed chorus, lyrics by Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, 1909 / DK 329

Peterburgas / St.Petersburg

Didmiesčio ritmas ir įtampa galutinai pažeidžia Čiurlionio jėgas ir nubloškia jį į tamsą.

The rhythm of a major city is the last straw - Čiurlionis' is shattered, all of his power lost. He falls into darkness.

Depresija / Depression

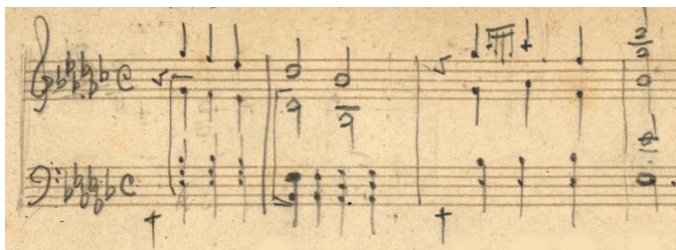
Tačiau viskas pakrypsta ne taip. Suvokusi padėties rimtumą Sofija išsiveža Čiurlionį iš Peterburgo. Visomis jėgomis stengiasi jam padėti, tačiau nesėkmingai.

And yet, life changes its course. Understanding the seriousness of the situation, Sofija takes Čiurlionis away from St. Petersburg. She is trying to help him with all her might, however, all her attempts are unsuccessful.

Pustelnikas / Pustelnik

Demonai jau nebeapleidžia Čiurlionio. Vėl regime jį žaidžiantį su Mirtimi. Figūros krinta žemyn nevaldomos... Staiga Čiurlionis regi Sofiją, kuri, lygiai kaip tada, vėl apglėbusi saugo jį nuo Mirties žaidimų. Bet ratas negailestingai užsidaro. ...Čiurlionis miršta. Šalia stovi mirštančiojo Antrininkas. Regime ir Mariją, Bronislavą, Sofiją, suėjusias į paskutinį pasimatymą. Juodai apsiaustais apsirengusi didžiulė raudotojų minia užpildo erdvę.

The demons don't want to let go of Čiurlionis. Once again we see a game between him and Death. The figures are falling down uncontrollably... Suddenly Čiurlionis sees Sofija - once again, she holds him in her arms trying to protect her beloved from the games of Death. But this time, the ruthless circle is finally closing... Čiurlionis is dying. His Alter Ego is standing beside him. We also see Maria, Bronislawa, Sofija - they came to the last meeting. The entire space is soon filled with mourning people in black cloaks.

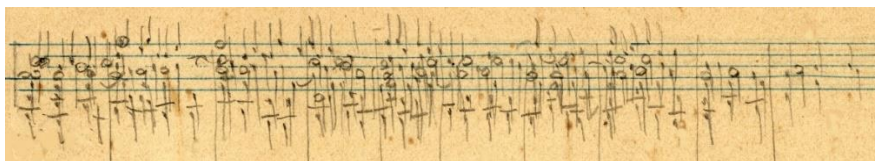

Dainelė / A Little Song in es-moll, 1901 / DK 78

Epilogas / Epilogue

Lietus lyja ir lyja. Čiurlionio mirties ložė lėtai sklendžia į tolį trijų Jo moterų ir nutilusių raudotojų palydima. Gi su mumis lieka tas, kuris visuomet bus nepaguodžiamai vienišas ir amžinai tikintis, kad pasaulis - tai didelė simfonija, kupina gėrio ir vilties. Ir visi mes joje – tik žmonės.

There is no end to the pouring rain. The loze of Čiurlionis' death is slowly floating forward, accompanied by his three women and mourning people who are now silent. He remains with us - he, who was always inconsolably lonely and forever believing that the whole world is a symphony blossoming with goodness and hope. And all of us, who are spinning in it, are only people.

Pro keistus vartus... dainos tęsinys / Through the Strange Gates... continued / DK 329

...būtų man buvę nepaprastai šviesu, jei pats būčiau buvęs šviesesnis...

Iš M.K.Čiurlionio laiško Sofijai, 1908 04 14, Druskininkai / cit. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Vytautas Landsbergis, *Laiškai Sofijai*, p.84., *Baltos lankos*, Vilnius, 2011

...there would have been so much light for me, if I myself would have been filled with more light...

From M. K. Čiurlionis' letter to Sofija, written on 14 April 1908 in Druskininkai / quote from V. Landsbergis' Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. *Letters to Sofija*, Vilnius: *Baltos lankos*, 2011, p. 84

*indeksu DK pažymėti M.K.Čiurlionio kūriniai pagal Dariaus Kučinsko sudarytą „Chronologinį Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogą“, *Technologija*, Kaunas, 2007 /

Choreografas ir režisierius / *Choreographer and Director* ROBERT BONDARA (Lenkija / Poland)

NOBT simfoninis orkestras ir choras / The Lithuanian National Opera and Ballet Theatre orchestra and choir

Dirigentas / *Conductor* ROBERTAS ŠERVENIKAS

Choro meno vadovas / *Chorus Master* ČESLOVAS RADŽIŪNAS

Balsai iš choro / *Voice from choir* SAMANTA BIELSKYTĖ, DOVILĖ MEGEIŠYTĖ, KRISTINA DAUSKURDIENĖ

Pianinas / *Piano* EGLĖ GABRĖNAITĖ

Scenografija ir kostiumai / *Set and Costume Designers* DIANA MARSZAŁEK, JULIA SKRZYNECKA (Lenkija / Poland)

Įrašyta 2013 m. gegužės 27-30 d., Lietuvos Nacionalinio Operos ir Baletų Teatro Studijoje / Recorded at Lithuanian National Opera and Ballet Theater, May 27-30th, 2013

Garso režisieriai / Recording producers ALEKSANDRA KERIENĖ, VILIUS KERAS

Įrašo suvedimas ir masteringas / Mixing and Mastering VILIUS KERAS

Baltic Mobile Recordings

www.bmr.lt

M.K.Čiurlionio rankraščius maloniai leido publikuoti M.K.Čiurlionio dailės muziejus / National M.K. Čiurlionis Art Museum the museum was kindly allowed to publish the facsimiles of M. K. Čiurlionis

MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS (1875–1911) – lietuvių kompozitorius, dailininkas, chorų dirigentas, literatas. Gimė Varėnoje. Mikalojus Konstantinas buvo vyriausias vaikas šeimoje. Jo muzikiniai gabumai pasireiškė anksti. Pirmasis juos ugdė tėvas, vėliau mokėsi Oginskio dvaro orkestro mokykloje. Varšuvos muzikos institute studijavo fortepijono ir kompozicijos klasėse (baigė 1899 m.). Papildomai mokėsi kompozicijos Leipcigo konservatorijoje (baigė 1902 m.). Dar studijuodamas Varšuvoje, pradėjo intensyviai piešti, nors žinių apie šį pomėgį yra ir iš ankstesnių laikų. Grįžęs iš Leipcigo, mokėsi Varšuvos dailės mokykloje. Dalyvavo kaip dailininkas pirmojoje (1906 m.), o antrąją lietuvių dailininkų parodą Vilniuje dar ir organizavo (1908 m.). Vėliau kurį laiką gyveno Sankt Peterburge. 1909 m. pabaigoje pablogėjęs sveikatai Čiurlionis buvo apgyvendintas sanatorijoje Pustelnike (prie Varšuvos), kurioje ir mirė. Palaidotas Vilniuje, Rasų kapinėse. Kūryboje jungė muzikos ir dailės menus, skleidė simbolizmo idėjas, buvo vienas iš abstraktaus meno pradininkų Europoje. Muzikoje vyravo vėlyvojo romantizmo stilius ir ekspresionizmo užuomazgos. Savitai interpretavo lietuvių liaudies muziką. Pirmųjų lietuviškų simfoninių poemų „Miške“ ir „Jūra“ autorius.

MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS (1875–1911) was a Lithuanian composer, artist, choral conductor, writer. Born in Varėna, Mikalojus Konstantinas was the eldest child in the family. His musical talent was apparent from early childhood. His first music teacher was his father. Čiurlionis furthered his education at Oginski Court Orchestra School and Warsaw Institute of Music, where he studied piano and composition,

graduating in 1899. In addition, he studied composition at Leipzig Conservatoire, graduating in 1902. While still a student in Warsaw, Čiurlionis became preoccupied with drawing. Upon his return from Leipzig, Čiurlionis enrolled in Warsaw School of Art. He participated in the First Lithuanian Artists' Exhibition in Vilnius in 1906, and was the main organiser of the Second Exhibition in 1908. Later he lived for a period of time in St. Petersburg. At the end of 1909, due to deteriorating health, Čiurlionis was accommodated in sanatorium at Pustelnik (near Warsaw), where he died a year later. Čiurlionis is buried in Rasos Cemetery in Vilnius. The artist blended together elements of music and visual art in his works; was one of the first abstract painters in Europe. His music was dominated by the late romanticist idiom with traits of expressionism. The composer treated Lithuanian folk material in an idiosyncratic way. Čiurlionis is the composer of the first Lithuanian tone poems "In the Forest" and "The Sea". [translation Sonata Zubovienė]

GIEDRIUS KUPREVIČIUS (g. 1944, Kaune, Lietuva) – itin įvairiapusė asmenybė, kompozitorius, pedagogas, eseistas ir polemistas, kurio didžioji gyvenimo ir veiklos dalis yra susijusi su Kaunu. Kūrybinėje kompozitoriaus biografijoje yra buvę nemažai įdomių posūkių: 1980-1987 m. - kompozitorius įkūrė Kauno muzikinio teatro elektroninės muzikos grupę "Argo", nuo 1957 m. nuolat skambina Kauno karilionu, o 1998 m. paskirtas vyriausiuoju Kauno miesto varpininku. Kompozitorius yra sukūręs vieną populiariausių Lietuvoje miuziklų "Ugnies medžioklė su varovais" (1975), o šio miuziklo daina "Kregždutės" yra vienas populiariausių kūrinių Lietuvoje. Kompozitorius nuolat rašo muziką ir tradiciniuose žanruose: operas, simfonijas, kamerinius kūrinius, oratorijas ir vokalius ciklus. Giedriaus Kuprevičiaus muzika - saikingai moderni, daugelyje kūrinių pastebimas improvizacinio prado dominavimas bei ryškios sąsajos su literatūra ar vaizduojamuoju menu. Kompozitorius taip pat komponuoja muziką dramos spektakliams ir kino filmams.

GIEDRIUS KUPREVIČIUS (b. 1944 in Kaunas, Lithuania) - is exceptionally versatile personality, composer, teacher, essayist and polemicist. Major part of his life and work is related to the second Lithuanian city Kaunas. There are many interesting turns in the composer's creative curriculum: from 1980 to 1987 he founded Argo electronic music group; since 1957 he has played the Kaunas carillon, and in 1998 was appointed Kaunas City head carillonist. In 1975 he wrote one of the most popular musicals in Lithuania, Fire Hunt and Beaters, which was staged also in Latvia, Estonia, Russia, Ukraine, and Moldova, and the song from the musical Little Swallows became the real hit song in Lithuania. The composer also writes music in traditional classical genres: operas, symphonies, chamber works, oratorios, vocal cycles, etc. Giedrius Kuprevičius' music is moderately modern, many of his works are notably dominated by improvisational element and vivid ties to literature and visual arts. The composer also writes for theatre and film.